

կամ պոչին, որ ըստ ոմանց հաշուին, շատ անգամ կը պատահի դարու մը մէջ, ամենեկին պատճառ չկայ երկիւղի. ինչու որ գիտաւորք ամենանուրբ կազային գոյացութենէ բաղկացած ըլլալով բոլորովին անզգալի կ'անցնի մեր մօտէն, մանաւանդ թէ որչափ երկրիս կը մօտենան, այնչափ իրենց երազութիւնը կը կորսնցունեն, որ ծայրագոյն աստիճանի է արեւուն մօտ. ուր եւ թէ նոյնպիսի երազութեամբ շոգին ալ արձակելու ըլլայ, կրնայ յիշաւի ահաւոր հետեանք ունենալ:

Համարինք հնարաւոր միակ դէպքն, որ է երկիրս գիտաւորին միջոցիկն զարնուի. կրնանք դարձեալ ապահով ըլլալ, վասն զի այն միջուկն ալ նոյն նիւթէն կը կարծուի, և եթէ հաստատուն մասն ալ ունենայ, վերջին աստիճանի փոքր է. ուստի կ'ընենք Պապինէի մէկ խօսքը մէջ բերելով, թէպէտ քիչ մը չափազանցութեւն զրուցած ըլլայ, որ եթէ երկիրս գիտաւորի մը զարնուի այնչափ կ'այլայլի իր կայունութենէն, որչափ շոգեկառքի բազմութիւ կարաւան մը իր արագ ընթացից ժամանակ ճանճի մը հանդիպելով կործանի:

ՀԻՆԳ ՇԱՐԱԹ ՕԴԱՊԱՐԿԻ ՄԷՋ

ՃԱՆԱՊԱՐՀՈՐԴՈՒԹԻՒՆ ԵՐԻՑ ԱՆԳՂԻԱՑԻՈՑ

ՅԱՓՐԻԿԷ

(Տես երես 61.)

ԳԼՈՒԽ ԻԷ.

Զարհուրելի չերմոքիւն. — Զառածուք աչաց. — Զրին յետին կարիւններ. — Յուսահատութեան գիշեր. — Անձնատպանութեան փորձ. — Սիւնուր. — Ուստիս. — Արիւն և իր մատակը:

Յաջորդ օրը տղերքորին առաջին խընամբը ծանրաչափը դիտելն եղաւ: Այլ հազիւ թէ անդիկին սիւնակը զգալի ճնշմունք մը կրած էր:

— Ամենեկին ոչինչ, ըսաւ ինքնիրեն, ամենեկին ոչինչ:

Ելաւ նաւակէն որ օդը դիտէ. այլ մի և նոյն ջերմութիւնը գտաւ, մի և նոյն պարզութիւնը և մի և նոյն անփոփոխելիութիւն:

— Պէտք է արդեօք յուսահատիլ, կանչեց ինքնիրեն:

Ճոյ, իր մտածութեանը մէջ ընկըղմած և իր հետազօտութեան առաջագրութիւնը մտածելով՝ բան մը չէր ըսեր:

Քէննըտի շատ հիւանդ և անհանգիստ ընող այլայլութեամբ վեր կանգնեցաւ. սաստիկ ծարաւ կը զգար: Լեզուն ու շրթունքները ուռած՝ հազիւ թէ ձայնի հնչիւն մը կրնային արտաբերել:

Դեռ ևս քանի մը կաթիլ ջուր կար. ամենքը գիտէին, ամենքը անոնց վրայ կը մտածէին ու դէպ 'ի անոնց կը միտէին. այլ և ոչ ոք կը համարձակէր դէպ 'ի անոնց ձեռք երկնցընելու:

Այն երեք ընկերք, այն երեք բարեկամք դժնեայ աչօք և անբան անյագութեան զգացմամբ մը մէկմէկու կը նայէին, որ գլխաւորապէս Քէննըտի վրայ զգալի կ'ըլլար. իր զօրաւոր կազմութեամբը աւելի շուտ կ'ընկճէր այն անտանելի զրկմունքէն: Բոլոր օրը մոլեգին խելայեղութեամբ մը չարչարուեցաւ. կերկերաձայն կանչելով, ու ձեռքերը խածնելով՝ ինչպէս թէ երակնէրը ուղեւոր բանալ արիւնը խմելու համար, վեր վար կ'երթար կու գար:

— Ա՛խ, կանչեց. ծարաւի աշխարհ. նա մանաւանդ յուսահատութեան աշխարհ լաւագոյն է կոչել զքեզ:

Յետոյ յետին ուժաթափութեան մէջ ինկաւ. և ալ այնուհետեւ իր այլայլած շրթանց մէջէն շնչառութեան սուլումը միայն կը լսուէր:

Իրիկուան դէմ նմանապէս ճոյի վրայ ալ խենթութեան սկիզբ մը եկաւ. այն աւազուտ ընդարձակ ուստիսը ինչպէս անհուն լիճ մը կ'երևար իրեն, պայծառ ու ջինջ ջրերով. և շատ անգամ ինքզինքը այն բորբոքեալ գետին վրայ

նետեց խմելու համար, ամեն անգամուն բերանը փոշիով լեցուն վեր կանգնելով:

— Անիծած ըլլայ, ըսաւ կիրքով, աշային ջուր է այդ:

Այն ատեն, մինչդեռ ֆէրկըսըն ու ֆէննըտի անշարժ պառկած կեցեր էին, պահծու ջրին մէկ քանի կաթիլները խմելու անյաղթելի մոտածութենէ մը բռնուեցաւ: Այդ մոտածութիւնը քան զինքը հզօր էր, ուստի դէպ 'ի նաւակը դնաց ծնկուրներուն վրայ քաշելով, կաթոգին աչօք նայեցաւ շիշին որուն մէջ հեղանիւթը պահած էր, աչքերը մեծ մը բացաւ, ու զայն ձեռք առնելով չըրթութները տարաւ:

Այս ատենս, « խմելու ջուր խմելու ջուր » խօսքերը, սիրտ կեղեքելու եղանակաւ մը լսուեցան:

Քէննըտի էր որ ինքզինքը քաշկըռտելով քովը կը մօտենար. դուրս կը շարժէր, ծնկան վրայ եկած՝ կու լար ու կը խնդրէր:

Ճոյ իսկ լալով շիշն անոր տուաւ, և թշուառը մինչև ցլետին կէս կաթիլն ալ սպառեց:

— Շնորհակալ եմ, ըսաւ:

Այլ ճոյ անոր ձայնը չսեց. ինքն ալ անոր պէս նորէն աւազին վրայ փռուեր էր:

Ինչ պատահեցաւ այն ահաւոր գիշերը, չգիտցուիր: Սակայն երեքշաբթի առտուն, այն արևուն թափած կրակէ սահանքներուն տակ, թշուառները տեսան որ անդամին կամաց կամաց կը սկսէին ցամքիլ: Ճոյ ուղելով ոտք ելլել չկրցաւ, որով և իր առաջադրութիւնն իսկ 'ի գործ դնելու կարող չեղաւ:

Աչքերն իր չորս դին դարձուց: Նաւակին մէջ տղօրն ընկճեալ, թևերը կրծոց վրայ ծալած, ապուշ, յարատւութեամբ մը այն ընդարձակութեան մէջ երևակայեալ կէտի մը կը նայէր: Քէննըտի զարհուրելի երեւոյթ մ'ունէր. ինչպէս զազան մը զառազդին մէջ այնպէս զլուխը ասդիս անդին կը ճօճէր:

Յանկարծ աչքերն իր քարապինային

վրայ տարաւ, որուն փողը նաւակէն դուրս երկնցած էր:

— Ա՛խ, կանչեց գերմարդկային ճըգամբ մը վեր նետուելով:

Ինքիրմէն դուրս ելած, խենթի պէս զէնքին վրայ յարձկեցաւ, և անոր փողը դէպ իր բերանը տարաւ:

— Պարոն պարոն, կանչեց ճոյ, անոր վրայ նետուելով:

— Թո՛ղ զիս, կորսուէ, ըսաւ խորդաձայն Սկովտիացին:

Երկուքը կատաղաբար կը կռուէին:

— Կորսուէ, ապա թէ չէ կը սպաննեմ գրեզ, ըսաւ դարձեալ ֆէննըտի:

Սակայն ճոյ բռնութեամբ զինքը կը սեղմէր. այսպէս վայրկեան մը ատեն երկուքը կը կռուէին, առանց տղօրէն տեսնուելու. կռուին ժամանակը յանկարծ քարապինային հարուածը արձրկուեցաւ: Այն թնդիւնին տղօրը ստուերի մը պէս կանգնուեցաւ, ու չորս կողմը նայեցաւ:

Այլ յանկարծ իր աչքը կ'ոգևորի, ձեռքը դէպ 'ի հորիզոնը կ'երկնցնէ, և մէկ ձայնով մը որ ալ մարդկային ձայն չէր նմանէր, կը կանչէ:

— Հոն, հոն, հոն տեղ:

Անանկ աշխոյժ մը կ'երևար անոր ըրած ձևին մէջ, որ ճոյ ու ֆէննըտի մէկմէկէ բաժնուեցան, ու երկուքը դէպ 'ի հոն սկսան նայիլ:

Այն աւազուտ դաշտագետինը, ինչպէս կատաղեալ ծով մը ալէկոծութեամբ, այնպէս կը տատանէր. աւազի կոհակներ թանձր փոշոյ մը մէջ մէկմէկու վրայ կը թաւալէին. անհուն սիւն մը վերջի աստիճանի երազութեամբ ինք իր վրայ պտոյտքելով հարաւային արևելեան կողմէն յառաջ կու գար. դիմահար ամպի ետև, որուն չափէ դուրս ստուերը մինչև ցլիկտորիս կը ձգէր, արևը անյայտ կ'ըլլար. նուրբ աւազին հատիկները հեղանիւթ հիւլէից դիւրութեամբ կը սահէին, և այն ծովածաւալ մակընթացութիւնը հետզհետէ յառաջ կու գար:

Եռանդուն յուսոյ փայլ մը ֆէրկըսընի աչացը մէջ կը կարդացուէր:

— Սիմոն'նը, կանչեց :

— Սիմոն'նը, կրկնեց ճոյ առանց իրը հասկընալու :

— Շատ աղէկ, կանչեց ֆէննըտի յուսահատ կատաղութեամբ. շատ աղէկ. հիմա մեռնինք պիտի :

— Շատ աղէկ, պատասխանեց տղը. դորը, ընդհակառակն ապրինք պիտի :

Սկսաւ շուտ շուտ նաւակը ծանրացընող աւազը դուրս թափել :

Իր ընկերներն վերջապէս իր միտքը հասկըցան, և անոր օգնելու փութալով քովը նստեցան :

— Հապա ճոյ, ըսաւ տղըդորը, հիմա քու մետաղէդ յիսուն լտրի չափ դուրս նետէ :

Ճոյ չընդդիմացաւ, և սակայն ներսէն երազ կսկծի պէս բան մը զգաց : Գունտը վեր բարձրացաւ :

— Ատենն էր, կանչեց տղըդորը :

Սիմոն'նը արդարեւ կայծակի երազութեամբ կը հասնէր. քիչ մըն ալ աւելի ուշանային, վիկտորիան կը ջախջախէր, կտոր կտոր կ'ըլլար կ'ոչնչանար : Այն անհուն թաթառը անոր հասնելու մօտ էր. աւազի կարկուտ մը վրան կը թափուէր :

— Նորէն նաւախիճ թափէ դուրս, կանչեց տղըդորը ճոյին :

— Ահա, պատասխանեց այս ետքինը, ահագին մեծութեամբ քարձի կտոր մը դուրս նետելով :

Վիկտորիան երազութեամբ թաթառէն վեր բարձրացաւ. սակայն օդուն անհուն տեղափոխութեան մէջ բռնուելով, անհաշուելի երազութեամբ այն փրփրացող ծովուն վրայէն քշուելով տարուեցաւ :

Սամուէլ, Տիք ու ճոյ չէին խօսէր. կը նայէին, կը յուսային, այն փոթորկին հովէն քիչ մը զովացած ըլլալով :

Ժամը իրեքին մրրիկը սկսաւ դադարիլ. աւազը նորէն վար իյնալով, անթիւ բազմութեամբ բլրակներ կը ձևացընէր. և երկինքը կամաց կամաց իր առաջին հանդարտութիւնը կը սկսէր ըստանալ :

Վիկտորիան նորէն օդուն մէջ ան-

շարժ, ովասիսի մը վրայ կը սաւառնէր որ այն ովկիանոսին երեսը ելած՝ կանաչ ծառատունկ մըն էր :

— Հոն, հոն տեղ ջուր կայ, ըսաւ տղըդորը :

Եւ իսկոյն վերին կափարիչը բանալով, ջրածնին անցք տուաւ, որ հեղիկ հեղիկ ովասիսէն երկու հարիւր քայլ հեռու վար ինջաւ :

Չորս ժամուան մէջ ճանապարհորդը երկու հարիւր քառասուն մղոն¹ միջոց ըրած էին :

Նաւակը շուտ մը հաւասարակշռութեան մէջ դրուեցաւ, և ֆէննըտի ճոյի հանդերձ գետինը ցատկեցին :

— Հրացաննիդ, կանչեց տղըդորը, հրացաննիդ, ու խոհեմութեամբ շարժեցէք :

Տիք իր քարապինային վրայ նետուեցաւ, իսկ ճոյ հրացաններէն մէկը ձեռքն առաւ. երազաբար քալելով ծառերուն հասան և այն զովարար ծառաստանին տակը մտան որ իրենց առատ աղբիւրներ կը խոստանար. տեղ տեղ թաց գետնին վրայ կար լայն ոտից հետքերու նորակոխ նշաններ. այլ իրենք և ոչ ուշ զրին անոնց :

Յանկարծ իրենցմէ քսան քայլ հեռի մռնչիւն մը լսուեցաւ :

— Առիւծի մը մռնչիւն է, կանչեց ճոյ :

— Շատ աղէկ, պատասխանեց որտորդը զայրացած, հետը կը կռուինք. կռուի մէջ մարդ հզօր է :

— Խոհեմութիւն, պարոն Տիք, խոհեմութիւն. մէկի մը կեանքէն կը կախուի միւսներուն կեանքն ալ :

Մակայն ֆէննըտի անոր խօսքին մըտիկ չէր ընէր. աչքը կրակ կտրած, քարապինան լեցուցած, և յանդգնութեւ ահաւոր՝ յառաջ կը քալէր : Արմաւենիի մը տակ, ահագին մեծութեամբ առիւծ մը, սև բաշով, յարձակման դրից մէջ կեցած կը սպասէր : Հազիւ թէ զորսորդը տեսաւ՝ մէկէն ոստին մը տալով յարձըկեցաւ. այլ դեռ ոտքը գետինը

¹ Հարիւր փարսախ :

չէր կոխած՝ երբ գնտակ մը կայծակնա-
հար սրտին վրայ զարնելով մեռած գե-
տինը կը փռէր զայն:

— Հուռա՛, հուռա՛, կանչեց ճոյ:

Քէննըտի դէպ ՚ի ջրհորը յարձրկե-
ցաւ, այլ թաց աստիճաններու վրայ
կոխելով՝ զով ջրի աղբիւրի մը առջևը
գետինը տարածուեցաւ՝ իսկոյն շր-
թունքները անյագաբար ջրին մէջ ըն-
կըղմելով: Ճոյ անոր հետեւեցաւ և այ-
նուհետև ուրիշ բան չէր լսուեր եթէ ոչ
ջուր խմող կենդանեաց լեզուին լափող
ձայնը:

— Չգուշանա՛ք, պարոն Տիք, ըսաւ
ճոյ շունչ առնելով: Չափը չանցրենք:

Սակայն Տիք առանց պատասխան
տալու դեռ ևս կը խմէր: Գլուխն ու
ձեռքերը այն ոգետու զովարար ջրին
մէջ կ'ընկղմէր. գինովի պէս խեղճ
զլուխը չէր:

— Հապա պարոն Ֆէրկըսըն, ըսաւ
ճոյ:

Այդ խօսքը միայն զՔէննըտի զգաս-
տացուց. հետը բերած չիչ մը լեցուց ու
ջրհորին աստիճաններուն վրայ նետուե-
ցաւ:

Սակայն ինչպիսի եղաւ իր ապշու-
թիւնը: Ահագին մեծութեամբ դիմա-
հար մարմին մը՝ մտից առջևը կեցած
կը խափանէր: Ճոյ, որ Տիքին ետեւէն
կ'երթար, ստիպուեցաւ անոր հետ ետ
քաշուելու:

— Արգելական փակուած ենք:

— Անկարելի է, ինչ ըսել կ'ուզէ ա-
տիկայ....:

Տիք խօսքը չկրցաւ լսնցնել. զարհու-
րելի մոնչիւն մը հասկցուց իրեն թէ
ինչ նոր թշնամույ մը հետ գործ տես-
նելու էր:

— Ուրիշ առիւծ մըն ալ, ըսաւ ճոյ:

— Ոչ, այլ մատակ առիւծ մը: Ա՛խ,
անիծած կենդանի. սպասէ, ըսաւ որ-
սորզը, նորէն երագաբար իր քարապի-
նան լեցնելով:

Քիչ մը ետքը կրակ ըրաւ, սակայն
կենդանին անյայտ եղեր էր:

— Հապա, յառաջ, կանչեց:

— Ոչ, պարոն Տիք, ոչ այդ հարուա-

ծով չսպաննեցիր զինքը, ապա թէ ոչ
մարմինը մինչև հոս կը գլորէր. կենդա-
նին հոնտեղուանք պատրաստ կեցած է
առաջին երեցողին վրայ յարձրկելու,
և վայ որուն վրայ ցատքէ:

— Հապա ինչ ընենք: Հարկ է ել-
լենք. ինչ կ'ըսէ Սամուէլ որ մեզի կը
սպասէ:

— Կենդանին հոս քաշենք. առ հրա-
ցանս ու քարապինագ ինծի անցուր:

— Կը տեսնես:

Ճոյ, իր կտաւէ զգեստը հանելով
զէնքին ծայրը պլլեց և ինչպէս ճարակ
ըլլար՝ մուտքէն վեր հանեց: Կենդանին
կատաղաբար վրան յարձրկեցաւ. Քէն-
նըտի որ անցքին առջևը անոր կը սպա-
սէր, գնտակով մը ուսը ջախջախեց: Ա-
ռիւծը մոնչելով սանդղին վրայ գլոր-
տրկեցաւ, զճոյ գետինը կործանելով:
Այս ետքինս մինչդեռ կը կարծէր որ
կենդանւոյն ահագին ճիրանները մար-
մնոյն մէջ կը խոթուէին, ուրիշ երկրորդ
թնդիւն մը լսուեցաւ, և անմիջապէս
տողդոր Ֆէրկըսըն մտից առջևը երեցաւ,
ձեռքը դեռ ևս ծխացող հրացանը բռ-
նած:

Ճոյ երագաբար ոտք ելաւ կենդան-
ւոյն մարմնոյն վրայէն անցաւ, և լեցուն
ջրով չիչը տիրոջը ձեռքը տուաւ:

Բերանը տանիլ, ու կիսով չափ պար-
պել՝ Ֆէրկըսընի մէկ ակնթարթի գոր-
ծը եղաւ, և ապա երեք ճանապարհորդք
սրտանց գոհութիւն տուին նախախնա-
մութեան որ այնպիսի հրաշալի կերպով
զիրենք փրկեր էր:

Կը շարունակուի:

ՀԵՏԱՌԻՔՐԱԿԱՆՔ

Պամպոռ եղեգին օգտակարութիւն-
նր: — Տնկոց մէջէն օգտակարագոյննե-
րէն մէկը Պամպուն է, անոր համար ալ
հիմա շատ ետեւէ են գնոյնը Եւրոպայի
մէջ մշակելու: Այդ եղէգը Չինաստանի
ճշմարիտ գանձ մըն է: Բնութեամբ կլի-
մայի փոփոխութեանց շատ քիչ զգա-
յուն, ոչ միայն անանկ գաւառներու